

คำอธิบาย ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์

โดย
นายปรีดี พนมยงค์

มาตรา ๕

ในการใช้สิทธิแห่งตนก็ดี ในการชำระหนี้ก็
ดี ท่านว่าบุคคลทุกคนต้องกระทำโดยสุจริต

คำอธิบาย

บทที่ ๑

ความสุจริตคืออะไร ?

หลักสำคัญของ
ประมวล

“ความสุจริต” เป็นหลักสำคัญของประมวล
กฎหมายแพ่งและพาณิชย์ (ดังเช่น “เจตนา
สุจริต” ซึ่งเป็นหลักสำคัญของประมวลกฎหมาย
ลักษณะอาญา) กล่าวคือ ความประพฤติของ

บุคคลในการใช้สิทธิและในการชำระหนี้ นั้น จัก
ต้องจำกัดอยู่ภายในเขตแห่งความสุจริต

แต่อย่างไรเรียกว่า “สุจริต”

ประมวลกฎหมายแพ่ง ฯ หาได้ให้คำวิเคราะห์
ศัพท์ไว้ไม่ ปทานุกรม ของ กระทรวง ธรรมการ
ให้ความหมายไว้อย่างกว้าง ๆ ว่า “ประพฤติดี
ไทยเรา หมายถึง ประพฤติด้วยตั้งใจดี, ประพฤติ
ซื่อตรง ต่อความดีด้วย” (ดูปทานุกรมกระทรวง
ธรรมการ พิมพ์ครั้งที่ ๒ หน้า ๗๗๗) แต่การ
กระทำอย่างไร จึงจะเรียก ประพฤติดี ตั้งใจดี
ความดี? ปทานุกรมก็ไม่อธิบายให้ทราบ

การ ที่ ประมวล กฎหมาย แพ่ง มิได้ ให้ คำ
วิเคราะห์ศัพท์ ก็คงจะปล่อยให้ อยู่ในอำนาจศาล
ที่จะวินิจฉัย ดังเช่นประมวลกฎหมายแพ่งสวิส^๓

บทที่ ๒

หลักแห่งการวินิจฉัยคำสุจริต

แต่อย่างไรก็ตาม การวินิจฉัยความหมายของ
คำซึ่งมิได้มีวิเคราะห์ศัพท์นั้น มีวิธีที่พอจะอาศัย
ได้บ้างดังนี้

๑. วินิจฉัยโดยเอาคำที่มีความหมาย ตรงกันข้าม^๑ เป็นหลัก กล่าวคือพิจารณาว่า คำ “สุจริต” มีความหมายตรงกันข้ามกับคำอะไรบ้าง และคำที่ตรงกันข้าม นั้นมีความหมาย หรือมี คำ วิเคราะห์ ศัพท์ว่าอะไร ดังนั้นแล้วการกระทำซึ่งเป็นการตรงข้าม ก็ไม่เรียกว่า “สุจริต”

คำ “สุจริต” นี้ ตรงกันข้ามกับคำว่า “ทุจริต” และคำว่าทุจริตนั้น กฎหมายลักษณะอาญา มาตรา ๖ ข้อ ๓ วิเคราะห์ศัพท์ไว้ว่า

ความไม่สุจริต

“ผู้ใดกระทำการแสวงหา ประโยชน์ เพื่อตนเองก็ดี เพื่อผู้อื่นก็ดี อันเป็นประโยชน์ ที่มีควรได้ โดยชอบด้วยกฎหมาย และเกิดเสียหายแก่ผู้อื่นด้วยไซ้^๒ ท่านว่าผู้นั้นกระทำการทุจริต

เพราะฉะนั้น การกระทำได้ซึ่งที่กฎหมายลักษณะอาญา ได้วิเคราะห์ศัพท์ไว้ ไม่เรียกว่า เป็นการกระทำโดยสุจริต

๒. วินิจฉัยโดยหาคำที่มีความหมาย เช่นเดียวกันเป็นหลัก คำเหล่านี้ สำหรับกฎหมายไทย เรา

๑. วินิจฉัยอย่างนี้เรียกว่า อาคองตริริโอ A CONTRARIO

๒. SYNONYMOUS

จะพบได้จาก คำพิพากษา ของศาลฎีกาชั้น วินิจฉัย
ไว้ เป็นบรรทัดฐานในบางเรื่อง คือ

ความไม่รู้ในข้อ
เท็จจริง

(ก) คำพิพากษาฎีกาที่ ๖๓๐/๑๒๗ (ฎีกา
บางเรื่องเล่ม ๕ หน้า ๒๒๔) “ที่ดินมีเจ้าของ ๒
คนไม่มีโฉนดตราแดง เจ้าของได้ มาทางมรดก
เจ้าของ คนเดียว ได้ปกครอง และได้ ใช้ อำนาจมา
เหมือนหนึ่งว่าตนผู้เดียวได้ เป็นเจ้าของที่ดิน เจ้า
ของผู้นี้ ได้ขายที่ดิน ให้ผู้ซื้อไปโดยผู้ซื้อเข้าใจว่า
ผู้ขายมีกรรมสิทธิ์ แต่ผู้เดียว ผู้ซื้อได้ที่ดินเป็น
สิทธิ์ เพราะซื้อไปโดยเชื่อฤาสุจริต

ให้เทียบคำพิพากษาฎีกาที่ ๓๕๑ /๒๔๗๐

ซึ่งผู้ซื้อได้ซื้อทรัพย์สินไว้ โดยเข้าใจว่าผู้ขายมีอำนาจ
ตามนัยแห่งคำพิพากษาทั้ง ๒ นี้ เราจึงถือ
ได้ว่า

การกระทำโดยเข้าใจผิดในข้อเท็จจริง เป็น
หลักอันหนึ่งซึ่งทำให้ศาลฟังว่าเป็นการกระทำโดย
สุจริต

หลักอันนี้ให้ประโยชน์ แก่เราในการที่จะวินิจฉัย

๑. คำพิพากษาศาลชั้นยังไม่ได้ พิมพ์ จำหน่าย, กติระหว่างพระยามรเศรษฐ์ โสภ
นางเชยที่ ๑ พระชำนาญที่ ๒ จำเลย

ฉัยกรรมที่สำคัญ ๆ ในประมวล กฎหมายแพ่ง และ
พาณิชย์ มีอาทิ

ตัวอย่าง

ก) มาตรา ๔๒ บัญญัติว่า “สามี่จะถอนคืน
ฤจำกััดข้ออนุญาตอันตนได้ให้ไว้^๕นั้นก็ได้” แต่
การ ถอนคืนฤ จำกััดเช่นว่านี้หาอาจจะยกขึ้นเป็น
ข้อต่อสู้บุคคลผู้ทำการโดยสุจริตได้^๕ไม่

เพราะฉะนั้น ผู้ซึ่ง ไม่ทราบ ว่า สามี่ ถอน คืน
หรือจำกััดข้ออนุญาตให้ ภรรยาทำกิจการอันใดอัน
หนึ่งแยกเป็นส่วน ต่างหากจากสามี่ จึงถือได้ว่า
เป็นผู้ซึ่งทำการโดยสุจริตอย่างหนึ่ง

ข) มาตรา ๖๖ “ถ้าพิศุจน์ได้ ว่าบุคคล
ที่สาบสูญนั้นยังมีชีวิตอยู่ก็ดี ฤว่าตายในเวลา
อันผิดไปจากเวลา ดังระบุไว้ ในมาตรา ก่อนนั้นก็ดี
เมื่อบุคคลผู้นั้นเอง ฤผู้ใดผู้หนึ่งผู้มีส่วนได้ เสีย
ฤ พนักงาน อัยการ ร้องขอ ต่อศาล ๆ จะต้องถอน
คำสั่งแสดง ความ สาบสูญนั้นให้ แต่การถอนคำ
สั่งนั้นย่อม ไม่กระทบ กระทบ ถึงความ สมบูรณ์ แห่ง
การทั้งหลายอันได้ ทำไปโดย สุจริต ระยะเวลา
ตั้งแต่ ศาลมี คำสั่ง แสดงความ สาบสูญจน ถึงเวลา
ถอนคำสั่งนั้นแต่อย่างหนึ่งอย่างใด --- ”

เช่น ก. ไปจากภูมิลำเนาหรือถิ่นที่อยู่ ล่วงพ้น
เจ็ดปีแล้ว ไม่มีใคร ทราบแน่ ว่าตายหรือ ร้ายดี
ประการใด ศาลจึงสั่งให้ ก. เป็นคนสาบสูญตาม
มาตรา ๖๔ ก. มีภรรยาคนหนึ่งตกมาเป็นมรดก
แก่ ข. น้องชาย แล้ว ข. ยกรถยนต์คันนี้ให้แก่
ค. ถ้า ข. ค. ไม่ทราบว่า ก. มีชีวิตอยู่ก่อนที่ศาล
ถอนคำสั่งแสดง ความสาบสูญแล้ว การให้ราย
นี้ก็ได้ชื่อว่ากระทำไปโดยสุจริต ภายหลัง ก. จะ
ฟ้องร้องใครไม่ได้ แต่ถ้า ข. หรือ ค. ทราบว่า ก.
ยังมีชีวิตอยู่โดยเห็น ก. กลับมาบ้านแล้ว แต่ยังไม่
มีที่ศาลถอนคำสั่งแสดง ความสาบสูญ ข. จึง
ยกรถยนต์คันนี้ให้แก่ ค. ดังนั้นการให้นี้ไม่เรียก
ว่ากระทำไปโดยสุจริต ก. มีสิทธิที่จะขอให้เพิก
ถอนได้

(และยังมีอีกหลายมาตราที่ประมวล กฎหมาย
นี้ ขอมให้บุคคลอ้างความสุจริตขึ้นเป็นข้อแก้ตัว
เช่นมาตรา ๗๘, ๑๑๘, ๑๓๘ วรรค ๒, ๑๔๘ ฯลฯ)

มาตรา ๖

ท่านให้สันนิษฐานไว้ก่อนว่า บุคคลทุกคน
กระทำการโดยสุจริต

คำอธิบาย

หน้าที่ของนักสืบ

ตามธรรมดากฎหมายสันนิษฐานไว้ก่อนว่า จำเลยที่
ถูกกล่าวหาเป็นผู้ที่บริสุทธิ์ หรือได้กระทำการ
ไปโดยสุจริต เพราะฉะนั้นเมื่อโจทก์หรือผู้ใด
คัดค้าน ตนก็ต้องเป็นผู้นำหลักฐานพยานมาสืบ
จนเพียงพอ จึงจะหักล้างข้อสันนิษฐานนี้ได้

เช่น นายแดงกับนายดำ ทำสัญญาเป็นลาย
ลักษณ์อักษรเปิดเผยต่อคนภายนอกว่า นายแดง
ขายเรือสำบลำหนึ่งให้นายดำ แต่มีสัญญาลับ
ระหว่างเขาทั้งสองว่า ความจริงนายแดง ฝากเรือ
สำบลำไว้ยังนายดำเท่านั้น ภายหลังนายดำเอาเรือ
ลำนั้นไปยกให้นายเขียว

ดังนั้น กฎหมายย่อม สันนิษฐานไว้ก่อนว่า
นายเขียวได้กระทำการไปโดยสุจริต ถ้านายแดง
ประสงค์ จะ เรียก เรือ จาก นายเขียว คืน ตามนัยะ
แห่งมาตรา ๑๑๘ (ดูเรื่องนิติกรรมอำพราง ซึ่ง
จะอธิบายต่อไป) โดยอ้างว่านายเขียวไม่สุจริต

แล้ว นายแดงก็ต้องนำหลักฐานมาสืบก่อนว่า นายเขียวได้ทราบความจริงในระหว่าง นายแดง กับ นายดำ

ข้อยกเว้น แต่ พระราชบัญญัติ ลักษณะ ล้ม
ละลาย พ.ศ. ๒๔๕๔ (ร.ศ. ๑๓๐) มาตรา ๔๕
บัญญัติว่า

ผู้ถูกกล่าวหาต้อง
พิสูจน์ก่อน

“ การที่ผู้ล้มละลายได้ โอนทรัพย์สินสมบัติอย่าง
หนึ่งอย่างใดใน ระหว่างเวลา ๒ ปีก่อน คำพิพากษา
ให้ล้มละลายนั้น ถ้าเจ้าพนักงานรักษาทรัพย์ร้อง
ขอ ก็ให้ศาลมีคำสั่งแสดงว่า การโอนนั้นจะชี้ขึ้น
ยัน เจ้าพนักงานรักษาทรัพย์ไม่ได้ เว้นแต่ผู้รับ
โอนจะแสดงให้ เป็นที่พอใจของศาลได้ว่า การ
โอนนั้นได้กระทำโดยสุจริต และโดยมีสินจ้างตาม
กฎหมาย ”

ตามมาตรา ๕ นำที่ต้องนำสืบตกอยู่กับผู้รับ
โอน หาได้ตกอยู่กับเจ้าพนักงานรักษาทรัพย์ฝ่าย
ที่กล่าวหาไม่

บัดนี้จึงมีว่า พระราชบัญญัติฉบับนี้จะถูก
แก้โดยประมวลแพ่งและพาณิชย์หรือไม่ เพราะ

เหตุว่าประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ได้ออก
ภายหลังพระราชบัญญัติฉบับนี้ และทั้งมาตรา
๓ แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ก็ บัญ-
ญัติข้อความว่าให้ยกเลิกบังคับตามกฎหมายซึ่งแย้งกับ
บทแห่งประมวล

ศาลฎีกาได้วินิจฉัยว่า ประมวลแพ่ง และ
พาณิชย์ ไม่ลบล้างพระราชบัญญัตินี้ เพราะพระ
ราชบัญญัตินี้เป็นกฎหมายพิเศษ ให้ดูคำพิพาก-
ษาฎีกาที่ ๖ ๕๕/๒๔๗๐^๑ เจ้าพนักงาน รักษา
ทรัพย์โจทก์นายเล้าจ้อยลักจำเลย

๑ คำพิพากษานี้ยังไม่ได้ พิมพ์ จำหน่าย

มาตรา ๗

ถ้าจะต้องเสียดอกเบี้ยแก่กัน และดอกเบี้ย
นั้นมิได้กำหนดอัตราไว้ โดยนิติกรรม ฤๅโดย กฎ-
หมายอันใดอันหนึ่งชัดแจ้งไซ้ร้ ท่านให้ใช้อัตรา
ร้อยละเจ็ดครึ่งต่อปี

คำอธิบาย

บทที่ ๑

ดอกเบี้ยจะมีได้ ในหนี้ชนิดใด ?

หนี้เงิน

“ ดอกเบี้ย ” จะพึงมีได้ ก็แต่ในหนี้เงิน เช่น
ในเรื่องกู้ยืมเงิน หรือในหนี้อันแต่เดิมมีวัตถุเป็น
ทรัพย์สินอย่างอื่น แต่ภายหลังได้ กลับกลายเป็น หนี้
เงิน เช่นวัตถุแห่งหนี้สูญไปในระหว่างที่ลูกหนี้ได้
ผิดนัด และ ลูกหนี้ จะต้องใช้ ค่าสินไหม ทดแทน
วัตถุแห่งหนี้จึงกลายเป็นเงิน ลูกหนี้จึงอาจที่จะ
ต้องเสีย ดอกเบี้ย ตาม อัตราร้อยละ เจ็ดครึ่ง ต่อปี
นับแต่วันที่กะประมาณราคา คือนับแต่วันที่วัตถุ
แห่งหนี้นั้นได้ แปลง มาเป็น หนี้เงิน (ดูมาตรา
๒๒๕) เช่นนายสาทำสัญญาขายขามลายคราม

เก่าใบ หนึ่ง ให้ นายสี กำหนด ส่ง มอบ วันที่ ๑
 เมษายน พ.ศ. ๒๔๗๐ ถึงกำหนดนายสาไม่ส่ง
 วัตถุแห่งหนกตาย มอบ ภายหลังขามใบนั้นแตก ดังนี้เมื่อนายสา
 เป็นเงิน จะต้องใช้ค่าสินไหมทดแทนเป็นเงิน ๑,๐๐๐ บาท
 ตั้งแต่วันที่ ๑ เมษายน พ.ศ. ๒๔๗๐ แล้ว นายสี
 ก็มีสิทธิที่จะเรียกดอกเบี้ยในจำนวนเงิน ๑,๐๐๐
 บาทนั้นได้ด้วย เพราะหนี้ ซึ่งเดิม เป็นขามลาย
 ครามได้กลายเป็นหนี้เงินแล้ว แต่ถ้าหนี้มีวัตถุ
 เป็นทรัพย์สินอย่างอื่นและทิ้งไม่กลับกลายเป็น
 หนี้เงินแล้ว ดอกเบี้ย หาเกิดขึ้นได้ไม่ เช่นใน
 เรื่องเช่าทรัพย์ ค่าป่วยการซึ่งเจ้าของทรัพย์จะได้
 รับนั้นเรียกว่า “ค่าเช่า” และถ้ามิได้กำหนด
 อัตรากันไว้แล้ว ศาลจะถือ อัตราตาม ความใน
 มาตรา ๗ นี้ไม่ได้ ศาลต้องวินิจฉัยตามจารีตประ-
 เพณี หรือตาม เหตุผลอย่างอื่นซึ่งฝ่ายเจ้าของ
 ทรัพย์จะนำมาพิสูจน์

เช่นนายมาให้นายมีเช่าเก้อ ๑๐ ตัวโดยมิได้
 กำหนดอัตราค่าเช่าในสัญญา นายมีไม่ใช้ค่าเช่า
 นายมา จึงฟ้องนายมีต่อศาลตราคาค่า เก้อ ๑๐๐
 บาท และขอ เรียก ค่าเช่า ปี ละ ๗ บาท ๕๐

สดางค์ตามมาตรา ๗ ดังนี้ยังไม่ได้ นายมาจำต้อง
นำหลักฐานมาพิสูจน์ ว่าค่าเช่าเก่านั้นคิดกันใ
อัตราอย่างไร ศาลจึงจะกำหนดค่าเช่าให้ตามหลัก
ฐานในคดี

บทที่ ๒

อัตราดอกเบี้ย

มาตรา นี้ เป็นบท สันนิษฐาน อัตรา ดอก เบี้ย
กล่าวคือ อัตราร้อยละ ๗ ครั้งต่อปี จะพึงใช้ได้ก็
ต่อเมื่อคู่สัญญามิได้ตกลงกันไว้เป็นอย่างอื่น โดย
นิติกรรมหรือมีบทกฎหมายบัญญัติไว้เป็นอย่างอื่น

๑. โทยนิติกรรม

ดอกเบี้ยเงินกู้

ในเรื่องดอกเบี้ยนั้นคู่สัญญาอาจตกลง กันคิด
อัตราอย่างไรก็ได้ แต่ถ้าเป็นเรื่องกู้ยืมเงิน ประ
มวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา ๖๕๔ มิให้
คิดดอกเบี้ยเกินร้อยละสิบห้าต่อปี ถ้าในสัญญา
กำหนดดอกเบี้ยเกินกว่านั้น ก็ให้ลดลงมาเป็น
ร้อยละสิบห้าต่อปี

ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา ๖๕๔ นั้นเนื่องมาจากพระราชบัญญัติเรื่องกู้เงินและขายตัว ปีมะโรง จุลศักราช ๑๒๓๐

ดอกเบ็ญ
โรงรับจำนำ

ข้อยกเว้น ตามพระราชบัญญัติโรงรับจำนำ ร.ศ. ๑๑๔ มาตรา ๑๓ การจำนำทรัพย์สินตามพระราชบัญญัตินี้ อาจจะเสียดอกเบ็ญเกินกว่าร้อยละสิบห้าต่อปี คือ

ก) เงินต้นไม่เกินกว่า ๑ บาทขึ้นไป ดอกเบ็ญสี่ถึง ๑ อัฐต่อเดือนหรือบาทละ ๗๕ สตางค์ต่อปี เท่ากับร้อยละ ๗๕

ข) เงินต้นเกินกว่า ๑ บาทขึ้นไปและไม่เกินกว่า ๕๐ บาทขึ้นไป ดอกเบ็ญบาทละ ๓ อัฐต่อเดือนหรือ ๕๖ สตางค์ต่อปี คือ เท่ากับร้อยละ ๕๖

ค) เงินต้นเกินกว่า ๕๐ บาทขึ้นไปจน ๔๐๐ บาท ดอกเบ็ญบาทละ ๒ อัฐต่อเดือนหรือ ๓๗ สตางค์ต่อปี คือ เท่ากับร้อยละ ๓๗

๒. โดยบทกฎหมาย

บทกฎหมายที่กำหนดอัตราดอกเบี้ยไว้เป็นพิเศษคือ

ก) ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา ๕๖๔ บัญญัติว่า

“ผู้ทรงตัวแลกเปลี่ยน” ชอบที่จะเอาเงินใช้จาก
บุคคลซึ่งตนใช้สิทธิได้เสียได้คือ

ดอกเบ็ยร้อย
ทะห้า

(๑) ดอกเบ็ยอัตราร้อยละห้า นับแต่วัน
ตัวเงินถึงกำหนด

(๒)

(๓)

ข) พระราชบัญญัติล้มละลาย ร.ศ. ๑๓๐
มาตรา ๕๔ ซึ่งบัญญัติไว้ว่า ในเรื่องหนี้สินที่เป็น
เงินนั้น ถ้าไม่มีสัญญาหรือไม่ได้ตกลงเรื่องดอก-
เบ็ย เจ้าหนี้สิทธิที่จะขอพิศุจน์เรียกเอาดอกเบ็ย
ไม่เกินร้อยละ ๗ ครั้งต่อปี และถึงแม้จะได้ก้า-

๑. ตัวแลกเปลี่ยน (BILL OF EXCHANGE) คือ หนังสือตราสารซึ่งบุคคลคนหนึ่ง
เรียกว่า ผู้ส่งจ่าย ส่งบุคคลอีกคนหนึ่งเรียกว่าผู้จ่ายให้ ใช้เงินจำนวนหนึ่งแก่บุคคลคน
หนึ่งหรือให้ทำตามคำสั่งของบุคคลคนหนึ่ง ซึ่งเรียกว่าผู้รับเงิน (หนังสือตราสารชนิดนี้
โดยมากใช้ในการพาณิชย์หรือเศรษฐกิจ)

๒. เช่น นายม้อออกตัวแลกเปลี่ยน ส่งให้นายขอนแก่นจ่ายเงินให้นายมา ๒๐๐ บาทที่ กรุง
เทพฯ วันที่ ๑ เมษายน พ.ศ. ๒๔๗๑ นายมาเสลักหลังโอนให้นายเขียวๆ ก็ยอมเป็นผู้ทรง
ตัวแลกเปลี่ยนนั้น ครั้นถึงกำหนด นายเขียวไป ขอแลกเปลี่ยน ที่นายขอนแก่น ๆ บอกขัดไม่ให้
เงินเพราะนายขอนแก่นไม่เคียดค้างแก่นายม้อผู้ส่งจ่ายอย่างใดอีก ดังนั้นนายม้อผู้ส่งจ่าย
และนายมาผู้ส่งนามในตัวแลกเปลี่ยนนั้นเป็นผู้รับผิด และอาจถูกนายเขียวผู้ทรงตัวแลก
เงินฟ้องเรียกดอกเบ็ยในอัตราร้อยละ ๕

หนดไว้ก็ตาม เจ้าหน่อกษัตริย์ก็มีโอกาสที่จะได้ชำระ
เพียงร้อยละเจ็ดครั้งต่อปีก่อน เว้นไว้แต่บรรดา
หนี้สินอันได้ พิสูจน์ ในคดีล้มละลายนั้นได้รับใช้
โดยเต็มจำนวนหมดแล้ว เจ้าหนี้จึงจะมีสิทธิได้
รับดอกเบี้ยในอัตราสูงกว่านั้นไป

มาตรา ๘

คำว่า เหตุสุดวิสัย หมายความว่า เหตุใด ๆ อันจะเกิดขึ้นก็ดี จะให้ผลพิบัติก็ดี ไม่มีใครจะอาจป้องกันได้ แม้ทั้งบุคคลผู้ต้องประสพฤาภัยก็ต้องประสพเหตุนั้น จะได้จัดการ ระมัด ระวัง ตามสมควร อันพึงคาดหมายได้จากบุคคลนั้น ในฐานะเช่นนั้น

คำอธิบาย

เหตุสุดวิสัย เป็นข้อแก้ตัวของลูกหนี้ มิให้ต้องรับผิด ให้ดูประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา ๒๑๕ และ ๔๓๗ ๆ ลฯ เว้นแต่มีสัญญาบ่งไว้ว่าลูกหนี้จะต้องรับผิด เสมอ ถึงแม้เหตุสุดวิสัยเกิดขึ้น หรือในกรณีที่เกิดเหตุสุดวิสัยนั้นเกิดขึ้นในระหว่างที่ลูกหนี้ผิดนัด หรือเป็นเพราะความผิดของลูกหนี้ ๆ ลฯ ให้ดูประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา ๒๑๗, ๒๑๘, ๒๐๒, ๓๗๒ ๆ ลฯ เพราะฉะนั้นคำว่า เหตุสุดวิสัย ก็ตรงกับคำว่า ภัยนอกอำนาจ หรือภัย ๔ ประการ ตามกฎหมายลักษณะเบ็ดเสร็จ บทที่ ๗๔ คือ ราชภัย โจรภัย อัคคีภัย อุทกภัย ซึ่งมี

ความหมายรวมไปถึง ภัย อื่น ๆ อันบุคคล ไม่สามารถป้องกันให้เกิดขึ้น เช่น พายุ (ดูคำพิพากษาฎีกาที่ ๑๑๕/๒๔๖๓ (ธรรมสารเล่ม ๔ หน้า ๑๒๘)

การที่จะเป็นเหตุสุดวิสัยได้ต้อง ประกอบด้วยเหตุ ๒ ประการ

๑. เหตุ นั้น ต้องเกิดขึ้นโดย มิใช่ การ กระทำของผู้ต้องประสพ มีอาทิ น้ำท่วม แผ่นดินไหว หรือไฟไหม้ แต่ถ้ไฟนั้นเป็นเพราะลูกหน้ได้จุดขึ้นเองแล้ว ไม่เป็นเหตุสุดวิสัย

๒. ผู้ประสพหรือใกล้ จะต้องประสพ เหตุ นั้นไม่อาจจะป้องกันมิให้เกิดขึ้นได้ เมื่อใช้ความระมัดระวังตามสมควร เช่น นายแดงจอดเรืออยู่กลางแม่น้ำโดยเอาสมอลงหนึ่งตัวซึ่งเป็นการเพียงพอตามธรรมดา ครั้นเห็นพายุจัดพัดมานายแดงก็จัดการป้องกันเอาสมอลงอีกหนึ่งตัว แต่ก็ไม่สามารรถต้านทานพายุนั้นได้ เรือจึงหลุดลอยมาโดนบ้านริมแม่น้ำเสียหาย ดังนี้เรียกได้ว่า นายแดงได้ใช้ความระมัดระวังตามสมควรแล้ว (ฎีกาที่ ๑๑๕/๒๔๖๓ ที่อ้างข้างบน)

มีคดีเรื่องหนึ่งในประเทศฝรั่งเศส คือ

ก. ทำสัญญาจะขายข้าวในนาให้ข. ก่อนถึงกำหนดค. เจ้าหนี้ของก. นำยึดข้าวในนานั้น ครั้นถึงกำหนดสัญญาระหว่าง ก. กับ ข. ก. เกิดว่าตนไม่สามารถเก็บเกี่ยวเข้า กล่าวคือเข้าได้ถูกค. เจ้าหนี้ยึด ดังนั้นศาลวินิจฉัยว่า เหตุที่เจ้าหนี้ยึดไม่เป็นเหตุสุดวิสัย เพราะ ก. สามารถที่จะป้องกันมิให้เหตุนั้นเกิดขึ้นได้ คือชำระหนี้แก่ค. เจ้าหนี้เสีย เจ้าหนี้คงจะได้ถอนการยึด

(ดูคำพิพากษาศาลสูงฝรั่งเศสส่วนแบ่ง ลงวันที่ ๑๐ กรกฎาคม ค.ศ. ๑๘๕๕)